

KE SPOLUPRÁCI ST. K. NEUMANNA S MORAVSKÝMI ČASOPISY V LETECH 1906—1910

Není dnes už pochyb o tom, že pobyt St. K. Neumanna na Moravě měl značný význam pro jeho tvůrčí i názorové zrání. Morava dala básníkovi novou inspiraci; nové společenské prostředí i nové přírodní dojmy se staly živnou půdou pro řadu Neumannových básnických i prozaických sbírek, které dnes počítáme k nejvzácnější části jeho tvůrčího odkazu.

Ovšem Neumann byl už při svém příchodu na Moravu silná osobnost, a jestliže Morava mu dávala určité podněty, dával Neumann impulsy neméně intenzity moravskému společenskému a kulturnímu životu. V tomto příspěvku chceme si všimnout toho, jak se Neumannova kulturně politická aktivita na Moravě projevovala v jeho spolupráci s moravskými časopisy a jaká asi byla povaha této spolupráce.

Na Moravě ocitl se Neumann v prostředí, jehož situace byla nesrovnatelná s Prahou, a to jak pokud šlo o rozvoj národního vědomí, tak i kulturní život. Naproti tomu však vývoj sociálního vědomí a zápasu na Moravě a zvláště v Brně byl ve stadiu značně pokročilejším; třídní rozpory byly v průmyslovém Brně, ovládaném německým kapitálem, pocíťovány na přelomu století snad ještě naléhavěji než v Čechách.

Toto všechno si však asi Neumann sotva uvědomoval, když se roku 1905 ocitl — skoro náhodou — na Moravě. Putoval sem, jak známo, přes Vídeň, kam v listopadu r. 1904 odešel z Prahy s Boženou Hodačovou, sestrou dekadentního básníka a Neumannova vrstevníka Adolfa Racka. Byla to doba Neumannova anarchismu, a k anarchistickému hnutí se také Neumann hlásí i ve Vídni. Snaží se zde pokračovat ve vydávání Nového kultu, ale po třech číslech musí pokusu zanechat. Ztroskotává také jeho pokus o založení anarchistické kolonie Solidarita, jejímž cílem mělo být zřízení zemědělského hospodářství.

Ve Vídni tedy nenacházejí Neumann a Hodačová existenční základnu, a proto nakonec řeší svoji svízelnou situaci, ztíženou ještě očekáváním

dítěte, odchodem na Moravu. Tuto podstatně důležitou životní epizodu zaznamenává Neumann koncem dvacátých let ve své studii *Básník a politika*¹ takto:

„Když jsem na podzim 1904 unikl z Prahy za láskou a dobrodružstvím, dělo se to s bezstarostností, které neželím, a s odvahou, která mi často poté již chyběla; ale křídla, která jsem rozpjal, byla nicméně zatížena dvěma vlastnostmi málo vhodnými k dlouhému letu: byl jsem komunistický anarchist a nedovedl jsem si vydělávat. Vzletěl jsem tedy a spadl ve Vídni, celkem zbytečně; vzletěl jsem podruhé z Vídně, méně dobrovolně, a spadl jsem na Moravě; to nebylo naštěstí již zbytečné.“

První místo na Moravě, kam Neumann „spadl“, byly Řečkovice u Brna, bydlíště rodičů B. Hodačové. Zde začal Neumann poznávat moravské prostředí — a to ne právě z jeho nejpříznivější stránky. Hlavním znakem tohoto prostředí byl silný, až zarputilý maloměšťácký konzervatismus, který ve spojení s klerikalismem vytvořil vůči Neumannovi a jeho družce přímo zeď odporu, na niž oba naráželi. „Řečkovická idyla“ je proto obdobím Neumannova stálého zápasu proti společenským předsudkům a konvencím. Do značné míry tyto „idylické“ poměry stravují básnickovy tvůrčí síly, a tak literárně není pro Neumanna řečkovické období — zvláště v prvním roce — příliš plodné. Je ovšem třeba přičíst to také (a snad zejména) tomu, že Neumann do sebe v této době vstřebává nové dojmy a připravuje tak sám v sobě půdu pro novou tvůrčí fázi. Zatím je stále ještě anarchistou, avšak se stále silnější tendencí k anarchokomunismu. To je patrné jak ve třech číslech *Anarchistické revue*, vydaných Neumannem r. 1905, tak ve dvou ročnících *Šibeniček* (1906 až 1907), které Neumann vydával nejprve samostatně, později ve spolupráci s J. Svozilem.

Ale tyto podniky nemohly tehdy Neumanna ani hmotně zabezpečovat, ani jej uspokojovat z hlediska jeho publikačních potřeb a zájmů. Proto vstupuje do redakce časopisu *Moravský kraj*, kde pracuje v letech 1906 až 1907. Byl to buržoazně pokrokový list, jehož redaktorem byl Josef Svozil, bývalý katolický kněz se silnými sklony k radikalismu a zřejmě i se sympatiemi k anarchismu. Vedle Neumanna jsou tehdy redaktory Moravského kraje i Rudolf Těsnohlídek a anarchistický, dnes zapomenutý básník Louis Křikava (1873—1920).

V Moravském kraji uveřejňoval Neumann pravidelné příspěvky publicistického rázu, týkající se veřejného dění v českých zemích a zvláště na Moravě. Jeho působení v tomto časopise je zajímavou a důležitou epizodou jeho žurnalistické činnosti na Moravě. Odráží se v ní především Neumannova snaha o ozdravení moravského veřejného a kulturního živo-

---

¹ St. K. Neumann, *Paměti a drobné prózy*. Praha 1951. — Podle upozornění editorky L. Spačkové (l. c. str. 173) text zde otištěný je pořízen ze strojopisu z autorovy pozůstalosti a proti původní časopisecké verzi v 5. roč. *Rozprav Aventina* (1929—1930) přepracován a rozšířen.

ta a o posílení, ne-li teprve vytvoření obecnějšího povědomí česko-moravské národní integrity, povědomí, jež tehdy na Moravě bylo stále ještě dost vágní. Moravský klerikalismus tu stále vykonával své; v duchu staré separatistické politiky, podporované vládou, posiloval v prostých lidech na Moravě představy o jakési ryze konzervativní výlučnosti Moravy skrývající se často pod heslem „vůně Moravy“. Toto heslo propagoval v části svého díla například také Josef Merhaut, oscilující v posledních letech života mezi socialismem a katolicismem; proto také Neumann Merhautovy práce (zvláště románové) odmítal. Moravský separatismus byl Neumannovi jen odnoží měšťáckého nacionalismu; proti němu a proti oficiálnímu vlastenectví vůbec stavěl Neumann lidový patriotismus, založený na solidaritě s lidem jiných zemí.²

V Neumannových statích, úvahách a polemikách v Moravském kraji můžeme také názorně sledovat, jak usilovně hledal už tehdy cestu k sociální spravedlnosti, k překonání třídních rozporů v soudobé společnosti. Jako hlavní překážky na této cestě vidí nadvládu kapitálu a křesťanskou morálku, respektive křesťanskou mravní konvenci. „V jádru nepoctivými [nepřáteli] jsou zajisté všichni, kdož staví se do cesty nutnému vývoji událostí a všemi prostředky snaží se sociální hnutí naší doby aspoň ochromit, protože v něm zcela správně vidí nebezpečného nepřítele své bezohledné hltavosti, svých bezmezně žravých privilegií: tedy třídně bojovná buržoazie, velcí kapitalisté, vládní a církevní obránci kapitálu, národohospodářští obránci kapitalistického systému, všichni, kdož vědomě zuby nehty drží kapitalistickou společnost, protože jim poskytuje nespravedlivé zisky [...] Kdyby jen fňukavý soucit s mrzáky a slabými, sentimentální láska k chudým, křesťanská láska k bližnímu a z ní vyplývající pojmy o spravedlnosti, rovnosti a bratrství byly podstatou socialistických snah, spočíval by socialismus na písku...“³

Poněvadž v měšťácké společnosti, jak Neumann konstatuje, není třídní, sociální spravedlnosti, není v ní ani svobody. Měšťácká demokracie platí jen pro vládnoucí třídu, kdežto skutečné demokracie, demokracie v pravém smyslu slova, může být dosaženo jen odstraněním vykořisťování. „Svoboda nedá se jen filozofovat, svoboda musí být také v horkém boji dobyta. Teoretický a praktický vývoj ke svobodě jsou dvě řady fakt, jež měly pokračovat souběžně. Dokud však panovačný a hrabivý lidský egoismus bude mít oporu v hospodářských a sociálních institucích, dotud mezi teorií a praxí bude nesmyslná propast.“⁴

V těchto a jiných Neumannových myšlenkách nacházíme doklady toho, že už v prvních moravských letech se usilovně snažil o odkrytí a pro-

² Viz např. úvahu Antipatriotism. Moravský kraj 12, 5. září 1907. Přetištěno v knize Socialismus a svoboda, 1909, a ve svazku Stati a projevy II, 1966.

³ St. K. Neumann, Smysl moderního socialismu. Moravský kraj 12, 1. srpna 1907. Socialismus a svoboda. Stati a projevy II, str. 14–15.

⁴ St. K. Neumann, Volnost. Moravský kraj 12, 13. srpna 1907. Socialismus a svoboda. Stati a projevy II, str. 19–20.

niknutí sociální podstaty naší soudobé národní problematiky, o to, aby ukázal, že cesta k svobodě národa a k demokracii musí být současně cestou k nápravě a vyrovnání sociálních rozporů.

Je tedy zřejmé, že Neumann se na Moravě sblíží více než kdy v Čechách se soudobou sociální realitou a že nově získanými zkušenostmi postupně koriguje svoje někdejší striktně vyhraněné anarchistické názory a postoje. Podle jeho vlastních slov (ve stati *Básník a politika*) vnucoval se mu na Moravě politicky i sociálně rozdíl mezi ideologií a skutečností. Toto poznání vedlo Neumanna k tomu, že se anarchismu začal pozvolna vzdalovat. „Prozatím však, v Moravském kraji a v této době na Moravě, bylo obtížno člověku žijícímu se pouze fakty, která hltal s obnovenou zvědavostí, přilnout k některému politickému nebo sociálnímu směru. Nepociťoval jsem ovšem tohoto nedostatku v této době svého života, poněvadž jsem byl dlouho ještě spjat mnoha nitkami s anarchismem [. . .].“⁵

K tomuto sepětí přispívala do značné míry tehdejší politická situace na Moravě. Neumann zde nenachází politickou sílu nebo organizaci, která by poskytovala perspektivu progresivního společenského vývoje a dávala naději, že se stane skutečnou oporou a základnou dělnického hnutí na Moravě. Rozhodně nepřiznává Neumann tuto úlohu takzvanému moravskému pokrokářství, a to pro jeho programovou nejasnost, nedůslednost, ba vzájemnou protichůdnost jeho jednotlivých směrů, proudů a skupin. Tak například byla zde skupina Moravskoslezské revue (vydávané Otakarem Skýpalou), jež inklinovala k mladočechům, dále skupina kolem olomouckého *Pozoru*, kolem brněnských *Lidových novin* a ještě další. Tyto skupiny se často polemicky napadaly a potíraly, stejně jako ovšem zase shodně napadaly jiné politické skupiny a strany; jejich polemiky obracely se zvláště ostře proti sociální demokracii.

V tomto směru se Neumann s pokrokáři principiálně shodoval — i když si svůj vztah k sociální demokracii utvářel zcela samostatně. Byl to vztah negativní — který však nevyplýval z Neumannova tehdy ještě ne dost prohloubeného poznání socialismu a jmenovitě marxismu. Neumann se nemohl sblížit s moravskou sociální demokracií z důvodů zcela objektivních — především pro její značně nedůslednou politiku národnostní i sociální. Právě tyto problémy byly v Brně zvláště ožehavé a měly specifickou povahu.

Začátkem století (a ostatně až do roku 1918) mělo Brno vnější ráz převážně německý, neboť hlavní politický i hospodářský vliv ve městě měla stále ještě německá buržoazie. Přitom Češi tvořili nejméně sedmdesát procent městského obyvatelstva, i když tato skutečnost byla různými úředními machinacemi při volbách a jiných příležitostech zastírána a skutečný poměr českého a německého obyvatelstva byl i jinak zkreslován; důleži-

---

⁵ St. K. Neumann, *Básník a politika. Paměti a drobné prózy*, str. 44.

tou úlohu zde měl především sociální nátlak německých továrníků na české dělnictvo, spočívající v tom, že pod hrozbou výpovědi z práce byl český dělník často nucen hlásit se k německé národnosti, popřípadě posílat děti do německé školy. Rozpínavé němectví činilo z Brna — jak Neumann sám konstatoval — pouhé předměstí Vídně. Kulturní život českého Brna byl daleko opožděn nejen za Prahou, ale i za mnohými venkovskými kulturními centry v Čechách.

Souvislost a vzájemnou podmíněnost sociální a národní diskriminace českého pracujícího lidu v Brně si podle Neumannova přesvědčení brněnské vedení sociální demokracie dost dobře neuvědomovalo. Neumann prožíval v Brně zápasy o základní kulturní instituce, zejména o české školství, a dospěl k názoru, že sociální demokracie toto národně záchovné a národně obrodné úsilí českého Brna nedoceňuje. V tom měl ovšem do velké míry pravdu, neboť v opaku k Praze, kde do českého dělnického hnutí zasahoval dost často úzce pojatý nacionalismus mladočeského rázu, bylo brněnské dělnické hnutí vedeno až k určité laxnosti vůči českému národnímu zápasu. Tak se brněnským německým kapitalistům vlastně usnadňovalo ovládat české dělnictvo národně i sociálně, přičemž sociální demokracie nedokázala podle Neumannova názoru tomuto tlaku a vykořisťování účinně čelit, nýbrž sledovala především svoje vlastní vnitrostraničnické zájmy a vyčerpávala se v interních sporech.

Rok 1907 přinesl do Neumannova života dvě důležité změny. Pro básníka, který žil dobovými sociálními problémy a šířil kolem sebe neklid neúnavného opozičníka vůči soudobému vládnímu a společenskému systému, se brzo stalo jeho životní prostředí v Řečkovicích nesnesitelné. Místní obecní a církevní představitelé byli pobouřeni Neumannem jako anarchistou, ateistou a vyznavačem volné lásky, a všemi prostředky — včetně udavačství — usilovali o Neumannův nucený odchod z obce. A tak v květnu roku 1907 se básník stěhuje do nedalekých Bílovic, kde nachází po všech stránkách příznivější podmínky pro pobyt svůj i své rodiny; nadto pak se ocitá uprostřed přírody, která působí obrodně na jeho životní a tvůrčí síly.

Koncem téhož roku pak vrcholí delší krize v Neumannových vztazích k vedení a k redakci Moravského kraje, jmenovitě ke Svozilovi a Těsnohlídkovi. Neumann proto redakci opouští a stává se spolupracovníkem Moravskoslezské revue. Byl to časopis věnovaný politickým, hospodářským, sociálním a kulturním otázkám na Moravě; vycházel jako měsíčník od roku 1905 v Ostravě a jeho šéfredaktorem byl Otakar Skýpala, v letech 1908—1910 byli v redakci bratři Mrštíkové, r. 1910 také Karel Elgart Sokol. V Moravskoslezské revui Neumann otiskoval — víceméně však jen ojedinele — verše, a to od r. 1906 do r. 1911, články od r. 1907, nejvíce v roce 1908. Od r. 1911 vedl Neumann krátce literární část listu. Sám charakterizoval r. 1910 v Lidových novinách Moravskoslezskou revui takto: „Proti pokusům předcházejícím blíží se poměrně nejvážněji k ja-

kémusi ideálu, který pronásleduje jako fixní myšlenka několik lepších moravských lidí. Stejně nesmyslné bylo by však tvrdit, že tento ideál jest v Moravskoslezské revui již skoro uskutečněn, že páně Skýpalův časopis snese více než moravsky relativní a průměrná měřítko, že reprezentuje se skutečně jako revue vyhovující vážným moderním snahám. K tomu chybí mu ještě příliš mnoho, ba skoro všechno.⁶

Neumannova spolupráce s Moravskoslezskou revui, ač trvala řadu let, nebyla zdaleka tak intenzivní jako spolupráce s Moravským krajem. Pokud šlo o publicistiku, omezoval se Neumann v Moravskoslezské revui skoro výhradně na referáty, recenze a polemiky. Z jiných jeho publicistických příspěvků v tomto listě zasluží připomenutí článek *Estetický formalismus*.⁷ Je totiž důležitý pro sledování tehdejšího vývoje Neumannových estetických a současně společenských názorů. Soudobé moderní umění stalo se podle Neumanna „služkou privilegované kasty, jež má nejméně smyslu pro jeho obrozující úlohu, pečlivě vyřezovanou služkou požitkářů, duševních i tělesných lenochů a histrionů, kteří prsním tónem dušují se, že jejich poměr k umění jest vřelý, kteří však provozují jen obrazné eskamotérství nebo mu tleskají, pohrávajíce si s uměním, s filozofií, se vším. Vyhlášují dravý egoism a krajní skepsi za svaté principy, protože nic jim není svato, nic jimi milováno vedle jejich osoby“. Neumann podrobuje kritice všechny takové dobové tendence v naší literatuře, které vedou umění „v temné končiny nijak nekontrolovatelných snů vyjadřovaných rovnocenně individuálními prostředky, v končiny, jež pro dobrodružného jedince mají snad váhu a pochmurnost osudu, jsou však zcela cizí i ohromné většině těch, jejichž schopnost chápati umění či tvořiti u sebe v jeho stopách jest cele vyvinuta.“ Neumann zde ukazuje české literatuře cestu k realistickému ztvárnění skutečnosti a k demokratizaci našeho moderního umění — nejen slovesného, ale také výtvarného, jež bylo Neumannovi zvlášť blízké.

Vedle Moravskoslezské revue přispíval Neumann v letech 1907—1908 příležitostně také do časopisu *Pozor*, který v té době vycházel třikrát týdně v Olomouci. Některé z těchto článků (např. *Českost, Mravnost, umění atd., Styl*) zařadil do knihy *Přede dveřmi Pantheonu*.⁸ Vcelku je povaha Neumannových příspěvků v *Pozoru* obdobná jako v *Moravském kraji*, avšak význam Neumannova působení v *Pozoru* je celkově menší, protože jde o spolupráci jen přechodnou a nepříliš intenzivní.

Neumann v té době už přispíval do *Lidových novin*, kde našel daleko

⁷ Moravskoslezská revue 4, 1907—1908, únor 1908. Stati a projevy III, str. 80 n.

⁶ St. K. Neumann, Moravskoslezská revue. Lidové noviny 6. července 1910. Stati a projevy III, 1969, str. 306.

⁸ Ostrava 1911. Po svazku *Socialismus a svoboda* z r. 1909 tvořila tato knížka podle úvodní Neumannovy poznámky 2. svazek autorových *Sebraných úvah a útoků*; vedle stati z *Pozoru* obsahovala ještě úvahy a polemiky z *Lidových novin*, *Moravského kraje*, *Moravskoslezské revue* a ze *Zádruchy*. Text i názvy článků Neumann pro knižní vydání více nebo méně upravoval a pozměňoval.

vhodnější půdu pro svoje literární a vůbec kulturní působení na Moravě. Od konce roku 1907 stal se pravidelným spolupracovníkem tohoto listu; jeho povinností bylo dodávat každý týden fejeton na jakékoliv téma, a vcelku se mu v liberálním ovzduší Lidových novin, řízených Arnoštem Heinrichem, dýchalo dobře.⁹ Sám o tom napsal Viktoru Dykovi r. 1911: „Lidové noviny jsou při všech svých chybách [...] jako jediný veliký a jakž takž důsledně liberální list pro Moravu dobrodiním, a jsem rád, že právě tuto tribunu mám nyní k dispozici.“¹⁰

Sledování Neumannovy spolupráce s Lidovými novinami, která trvala — byť s dlouhými přestávkami — až do konce první republiky, přesáhlo by daleko rámec naší úvahy. Zde stačí konstatovat, že přes svoje sympatie k tolerantní atmosféře, jež v Lidových novinách vládla zejména v období A. Heinricha, se Neumann nikdy neztotožnil s oficiálním politickým směrem tohoto listu, ale naopak právě v letech intenzivní spolupráce s Lidovými novinami, tj. v období před první světovou válkou, vyzrál v uvědoměle socialistického autora.

Tím, co bylo dosud uvedeno o Neumannově spolupráci s moravskými časopisy v letech 1906 až 1910, není však toto téma zcela vyčerpáno. Doklady Neumannovy spolupráce nacházíme i v brněnském časopise, který sice vycházel jen krátkou dobu (1904—1906), měl však přece svůj význam v dobovém kulturním životě české Moravy. Byl to beletristický list *Neděle*.

Tento časopis vznikl jako jeden z několika pokusů o založení a udržení literárního periodika v Brně, jak se o to na počátku století zasazovala řada představitelů moravské inteligence. První číslo *Neděle* vyšlo 23. prosince 1903 s podtitulem *Moravský beletristický obrázkový týdeník*; podtitul se později několikrát měnil, podstatné je však to, že časopis se od roku 1905 změnil ve čtrnáctideník. Redakci vedl v roce 1904 Domin Pavlíček, zkušený žurnalista, který byl členem redakce *Lidových novin* (později *Moravské orlice*) a jednou z nadějí moravské literatury, záhy bohužel zapadlý. Za něho se *Neděle* dařilo nejlépe, ale už v pololetí 1. ročníku jej vystřídal v redakci nakladatelský úředník Jan Pohanka. Po něm v letech 1905—1906 redigoval list Al. Jaroš a v nejposlednější fázi Otakar Švéda. — Úroveň tohoto časopisu byla značně proměnlivá. První ročník — zvláště pod vedením Pavlíčkovým — svědčil o tom, že *Neděle* si klade poměrně dost vysoké cíle. Kolem listu se podařilo seskupit řadu mladých, většinou nadaných autorů. Někteří zde teprve vstupovali do literatury; z těchto de-

---

⁹ „Teprve pravidelnou spoluprací s tehdejšími Lidovými novinami Arnošta Heinricha se začíná fáze moravského života, jež uplynula bez velkých hmotných starostí, urychlila přerod básníka a člověka, připravující jeho srdce i mysl pro rozhodující historická poučení převratných událostí budoucích, a dala tu uzrání několika Neumannovým knihám, jež tolik znamenají pro celou novou českou poezii a moderní české umění.“ Jiří Tauffer, Stanislav Kostka Neumann. Básník, jeho doba a odkaz. Praha 1975, str. 98—99.

¹⁰ Viktor Dyk — St. K. Neumann — Bratři Čapkové, *Korespondence z let 1905—1918*. Praha 1962, str. 29.

butantů je jistě nejzajímavějším jménem Karel Čapek, který v Neděli roku 1904 otiskl (jako čtrnáctiletý) svoje první literární práce, a to básně (Prosté motivy, Pohádka, Vánoční). — Jinak se ovšem Neděle opírala především o starší i mladší generaci moravských realistických autorů; nacházíme zde práce Josefa Merhauta, Metoděje Jahna, Čeňka Kramoliše, Stanislava Kovandy, J. F. Karasé, Josefa Kaluse, Josefa Uhra aj. Tisknou zde i Sigismund Bouška, Jakub Deml a také K. Z. Klíma a mladý Miloslav Hýsek, který zde uveřejňuje svoje básnické pokusy.¹¹ Kritickými statěmi přispíval do listu Adolf Veselý. — Už z tohoto přehledu hlavních spolupracovníků a přispěvatelů je patrné, že redakce kladla důraz především na původní českou beletrii a poezii. Značnou pozornost však list věnoval také výtvarnému umění, hudbě, divadlu, národopisu — a to především na Moravě. Najdeme zde zajímavé informativní statě například o Janu Štursovi, Frantovi Úprkovi, Dušanu Jurkovičovi, o Leoši Janáčkovi, Gabriele Preissově a mnoha jiných umělcích, vesměs spjatých svou tvorbou tak či onak s Moravou. Cenná je i obrazová dokumentace k jednotlivým statím. — Ale už na konci prvního ročníku se projevuje v Neděli určitý pokles úrovně, který v druhém ročníku pokračuje. Zřejmě bylo redakci zatěžko obstarat dostatek kvalitních příspěvků, okruh přispěvatelů — zpočátku dost početných — se rychle zužoval, a z redakčních oznámení už během prvního ročníku jasně vyčteme, že list se ocital v těžkých finančních nesnázích.¹² Jistě právě proto byl změněn ve čtrnáctideník a konečně na počátku třetího ročníku (1906) se vedení listu odhodlalo k poslednímu záchrannému pokusu, totiž dát Neděli zcela novou koncepci. Hlavními představiteli listu se tehdy stali mladí autoři ve věku okolo dvaceti let, v jejichž čele stáli patrně Otakar Švéda (uvedený v posledním, třetím čísle třetího ročníku jako redaktor) a Adolf Veselý. Ti zřejmě měli v úmyslu přeměnit Neděli v časopis ryze moderní, zbavený lokálního moravského rázu, list, který by odrážel — asi po vzoru Moderní revue — evropské literární dění. Tato nová tendence listu se projevuje i v programovém článku Ad. Veselého Národnost v umění,¹³ v němž se autor — víceméně po vzoru Šaldové — postavil kriticky vůči tomu, co nazval „specificky českou básní před cizinou“ a odmítl snahy moravské literatury o realističtější a regionálně zbarvené zobrazování skutečnosti. (Stať mířila asi jmenovitě proti Josefu Merhautovi, jehož termín „vůně Moravy“ je zde napadán.) — Ze současné české tvorby měla být nepochybně preferována mladá, především symbolisticko-anarchistická generace přelomu století. Změnu orientace listu ohlašuje nepodepsané redakční prohlášení v třetím

¹¹ M. Hýsek zanechal také zprávy o časopise Neděle ve svých posmrtně vydaných Pamětech, Brno 1970, str. 96 n.

¹² Můžeme-li doslova věřit vzpomínce Hýskově (Paměti str. 131), pak nedostatek přispěvatelů a finanční potíže listu spolu úzce souvisely — list nemohl získat dostatek přispěvatelů hlavně proto, že neplatil honoráře.

¹³ Neděle 1906, roč. 3, čís. 3, str. 34—35.

čísle 3. ročníku. Čteme v něm: „Emancipovali jsme zcela Neděle od směru, v jehož duchu vedeny byly dosavadní ročníky: jediným zřetelem našim je umělecký ráz listu. Jsme daleko toho, abychom propagovali odíozní vůni Moravy, popřejeme značného místa uměleckým duchům jiných národů, z důvodů nasnadě jsoících. Že snahy naše musí být podporovány řádně platicími odběrateli, je samozřejmé.“

Dokladů o této nové linii listu nacházíme v třetím ročníku — respektive v jeho zlomku, který byl vydán — dostatek. Tisknou se zde ukázky z Ch. Baudelaira, P. Verlaina, Fr. Nietzscheho, úvaha Hermanna Bahra Barbey d'Aurevilly, ukázka z Petroniova Satiriconu, stať Franze Bleie o Alexisi Pironovi atd. Ale těžištěm zůstávaly i v třetím ročníku příspěvky autorů domácích. Jména, která zde nacházíme, jsou však dnes v dějinách české literatury skoro zcela zapomenuta: vedle Švédy a Veselého jsou to například Louis Křikava, Vladimír Žáček a Jan Kletzl. Jejich práce — prozaické i veršované — nesou stopy dosti markantního epigonství našeho tehdejšího básnického symbolismu a dekadence, přičemž nemalým vlivem zde působí i francouzští básničí symbolisté, dále Nietzsche, Przybyszewski a jiní.

V tomto kontextu nacházíme v prvním čísle třetího ročníku Neděle i dvě básně St. K. Neumanna. Jsou v záhlaví označeny plným autorovým jménem, avšak jsou otisknuty bez nadpisu a v grafické úpravě, která dokonce mohla vést čtenáře k domněnce, že jde o báseň jedinou. Verše nesou dataci Praha 04. Obě básně byly později Neumannem zařazeny do sbírky Hrst květů z jiných sezón (1907, oddíl Renouveau 1904, č. 4 a 5), odkud pak byly přejaty do *Knihy erotiky* (1922); obojí knižní znění obou básní je textově shodné s původním zněním časopiseckým, rozdíl je jen v tom, že v *Knize erotiky* jsou básně nadepsány incipity: Pod verandou a Jen hlavu vzhůru . .

Obě tyto skladby napovídají hodně o Neumannově tvůrčím hledání z předmoravského období; prolíná se v nich vliv četby s působením milostného citu, zaznívají v nich už i tóny přírodní lyriky, naznačující, že Neumann si na Moravu přinášel vnitřní předpoklady pro to, aby se stal lyrikem moravské přírody. Ačkoli Neumannova moravská léta byla už naší literární historií hodně zevrubně prozkoumána, básnikova souvislost, popřípadě spolupráce s Nedělí zatím zřejmě unikala pozornosti. Svědčí o tom kromě neumannovských monografií, studií a edic i skutečnost, že ani velice důkladný Soupis díla St. K. Neumanna z roku 1959¹⁴ nezaznamenává uveřejnění obou básní v Neděli.

Jen hypoteticky můžeme dnes ovšem odpovědět na otázku, jaký asi byl Neumannův skutečný vztah k tomuto časopisu. V Hýskových zprávách o Neděli (v Pamětech) se Neumannovo jméno v žádné souvislosti nevykytuje, a ani v jiných dobových pramenech nenacházíme doklady nebo

---

¹⁴ Vydala Národní knihovna v Praze.

aspoň náznaky Neumannova spojení s tímto listem. A přece zas skutečnost, že zřejmě poprvé zde Neumann tiskne svoje dvě básně, naznačuje, že nové vedení listu muselo mít k Neumannovi vnitřní vztah a že v zamýšlené nové koncepci listu s Neumannem jako autorem počítalo. Jistě je důležitý a příznačný sám fakt, že Neumannovy příspěvky se objevují právě v prvním čísle 3. ročníku. Ať už popud vyšel z kterékoli strany, mezi Nedělí a Neumannem se vytváří kontakt v okamžiku, kdy vedení časopisu projeví odhodlání stát se vskutku moderní tribunou současného umění. Pro mladé, kteří tehdy chtěli dát Neděli nový ráz, musel být Neumann nepochybnou autoritou; je sice pravda, že Neumann sám k reprezentantům Neděle asi nijak zvlášť osobně neinklinoval, ale k podstatnějším diferencím a rozporům (zvláště mezi Neumannem a Ad. Veselým) docházelo až později. Mladí jistě sdíleli Neumannovo přesvědčení o nutnosti vymanit českou literaturu na Moravě z úzce regionálních mezí a dát jí ráz celonárodní. A stejně tak ve shodě s Neumannem chtěli celé české písemnictví zapojovat do kontextu moderního evropského umění — i když, jak se brzy ukázalo, Neumannova koncepce modernosti byla daleko širší i hlubší než koncepce těchto moravských epigonů *Moderní revue*.

Zdá se tedy, že ve vztahu reprezentantů Neděle k Neumannovi byla iniciativa nutně na straně první. Ale současně se dá snad právem předpokládat, že Neumannovi musely být sympatické snahy postavit se proti moravskému maloměšťáctví, proti jeho kulturnímu i národnímu separatismu, a že se ztotožňoval s úsilím mladých pozvednout moravský kulturní život.

O mnoho více dnes dedukovat nemůžeme, a to především proto, že pokus o záchranu a regeneraci Neděle přišel příliš pozdě, a časopis zanikl třetím číslem třetího ročníku — tedy právě tím číslem, v němž bylo uveřejněno citované programové prohlášení o nové linii listu.

A tak můžeme dnes stěží s jistotou tvrdit, zdali by se byl Neumannův vztah k Neděli vyvinul ve skutečnou spolupráci, a zdali Neumann měl nějaký vliv na zamýšlenou novou koncepci listu.

Ale ať je tomu jakkoli, Neumannův podíl na jednom moravském časopise není jistě rozhodující pro ocenění významu Neumannova tehdejšího působení na Moravě. Principiálně důležité je především to, že celková účast St. K. Neumanna na vytváření nového kulturního a společenského ovzduší na Moravě v letech před první světovou válkou byla svrchovaně aktivní a podnětná.

Dokladem toho je celá Neumannova publicistika moravského období. St. K. Neumann přispěl vydatným způsobem k tomu, že vývoj české Moravy se po všech stránkách značně urychlil a že ve veřejném životě moravském se zřejmě oslaboval vliv těch oficiálních sil, jejichž cílem bylo podlamovat národní a sociální uvědomění pracujících tříd. Také Neumannovou zásluhou se česká Morava tehdy stala oporou národně osvobozovacích snah našeho lidu a současně i důležitým ohniskem zápasu za sociální spravedlnost v našich zemích.